Bilsay Kuruç

Son Yazısı / Tüm Yazıları

ABD'nin düşünürleri ne düşünürler?-3

14 Kasım 2022 Pazartesi

Hep birlikte neredeyiz? Soru bu. "Nereden geldik?"le başladık, bugüne varmaya niyetliyiz. Bir adım sonra "Nereye?"yi arayacağız.

İKİ KARPUZ

Dünyanın 1945'ten sonraki "ağa"sı ABD koltuğunda iki karpuz taşımaya girişir. Ekonomi ile jeopolitik. O iki karpuzu ancak ağa, yani emperyalizmin patronu taşıyabilir. İkisini birden taşımak güce dayanıyor.

Şunu görelim: Japonya'ya atom atıyorsak, herkesi yıldırıyoruz ve dünyaya "ağa"lığımızı duyuruyoruz. Duymayan kalmasın. Ve art arda hamlelerle herkese öğrettik ki yeni dünya düzenimizin adı Soğuk Savaş'tır. Ekonomisini de jeopolitik haritasını da biz yöneteceğiz. O güce sahibiz. Politikası için yeni kurumlar lazım. 1947'de "Marshall Planı" dedik, CIA'yı ve Ulusal Güvenlik Kurulu'nu (NSC) kurduk. Batı Avrupa'yı kanatlar altına alıp 1949'da NATO'ya vardık. Bu adımlarla bir politika damarı oluştu: Militarizasyon. Sorun yaratıp, askeri güçle çözme de diyebilirsiniz. Soğuk Savaş'ın "olmazsa olmazı"dır.

İşlerin karargâhı NSC'dir. Kurgunun "şahin yuvası"dır. NSC 1950'nin ilk aylarında önerisini hazırlıyor. Bir rapor: NSC-68. Özetle, "Sovyetler'i askeri gücümüzü artırarak alt ederiz, mecburuz" diyor. Dışişleri'nde yankısını buluyor. Orada, Politika Planlama'nın (Policy Planning) başındaki ılımlı Kennan devre dışı kalmıştır. Yeni baş Nitze ile Bakan Acheson yüksekten uçan "şahinler"dir. Eli sıkı Kongre'den militarizasyon parası çıkarabilmeleri lazım. Haziranda aranan kan bulunuyor. Kongre askeri güç için yılda (o günün parasıyla) 50 milyar dolar harcamaya "Evet" diyor. Ve Soğuk Savaş ilk "ana sütü"nü alıyor. Acheson sonra şöyle demiş: "Kore imdada yetişti ve bizi kurtardı!" Politika artık şahinlerindir. Soğuk Savaş, kontrol altında, yerel sıcak savaşlardan doping alarak varlık kazanıp büyüyecek ve kemikleşecektir. Kore ile Pasifik kıyısına ulaşmış, Çin Halk Cumhuriyeti'nin doğuşundan az sonra ilk "küresel" adımı atmıştır.

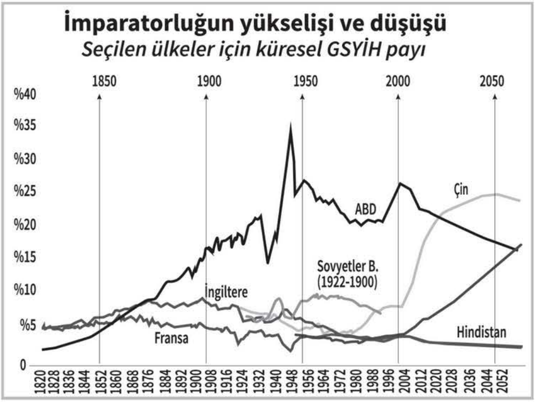

MILITARY-INDUSTRIAL COMPLEX

Türkçesine “bütünleşmiş askeri-sınai yapı” denebilir. ABD kapitalizmi Soğuk Savaş’ın “aort”u olan militarizmi sahipleniyor. Tarih 4 Ekim 1957. Sovyetler Sputnik’i atıyor. 3 Kasım’da da ikincisini yörüngeye yerleştiriyorlar! Yani, “Ne haber? Biz uzaydayız!” diyorlar. ABD “Vanguard’ı atayım”, diyor. Olmuyor. Telaş başlıyor. Büyük sermaye işe el koyacaktır. Soğuk Savaş’ta yerini alacaktır. Ford Foundation öncülüğünde bir komite toplanıp çalışıyor. Bir rapor çıkarıyor. Komite başkanının adıyla “Gaither Report”. Öneri, kıtalararası vurucu stratejik gücü hızla büyütmektir. Sermayeye ilk ihalesi 44 milyar dolardır. Artık ekonomi ile jeopolitikte büyük sermaye yerini alıyor. Güvence veriyor ve yaratıcı olmaya başlıyor. Devlet katında bunu en iyi değerlendiren şahinlerdir. Bugüne varan bir zincir içinde onları tanıyacağız: Kissinger, Brzezinski ve başkaları.

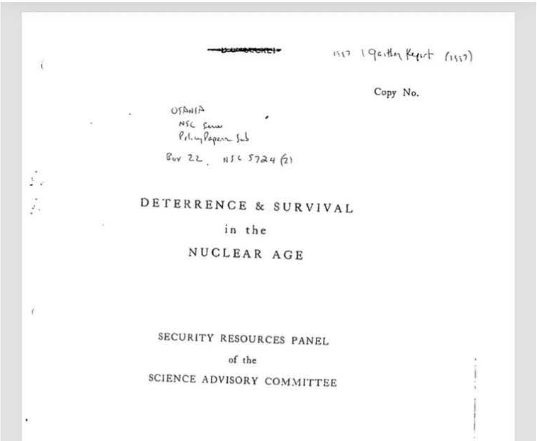

~~TOP SECRET~~ 1957 | Gaither Report (1957)

Copy No.

OSANSA
NSC Series
Policy Papers Sub
Box 22 NSC 5724 (2)

DETERRENCE & SURVIVAL
in the
NUCLEAR AGE

SECURITY RESOURCES PANEL
of the
SCIENCE ADVISORY COMMITTEE

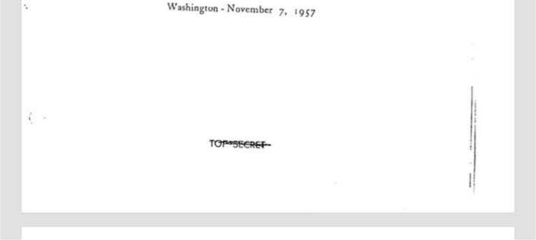

Washington - November 7, 1957

~~TOP SECRET~~

Gaither Report 1957

YILDIZ SAVAŞLARI

1980'lere gelelim. ABD 1940'lardan sonra dünya üzerinde yüzlerce askeri üs sahibidir. Masraflı iştir. Bunu kendi vergi mükellefi mi yüklenecek? Sevmez bunu. Militarizasyon masrafını elbette dünya karşılayacak! Önce, sürekli "dış fazla" veren Almanya ve Japonya, ABD'nin "zılgıtı" altında, bu "fazla"ları (yani, tasarruflarını) Amerikan hazine kâğıtlarına yatırdıkça öteki ülkelere de örnek olacaklar. Askeri harcamalarla sürekli açık veren federal bütçenin açığını karşılayacaklar. Bu rutindir. Soğuk Savaş'ın faturasına uyum zorunludur. 1960'ların sonlarında "dış açık" da büyümeye başladıktan sonra ekonomi tıkanma işaretleri verdi. Yeni ayar şart oldu. Ekonomide de jeopolitikte de. Jeopolitik ayarın adı "Detant" oldu. Soğuk Savaş'ın (militarizasyonun) iki taraf için de ağırlaşan yükü altında verilen "mola" diyelim. 1970'lerin 2. yarısına kadar sürdü. Soluk aldırdı. (O arada ABD, Vietnam'ın uzun sıcak savaşından yenilgiyle çıktı.)

Fakat ana çizgi yitirmemeli. 1970'lerin sonunda, 1978'de taşra valiliğinden başkanlığa ilerlemiş olan Carter, NATO'yu artık tümüyle Soğuk Savaş'ın askeri örgütü yapan, siyasetin buna bağımlı olacağını belgeleyen adımı attı. Askeri harcamalar artacaktı. "Mola" bitmişti. Hegemonya tazelenmeliydi. Ayrıntılara girmeyelim.

Reagan

Ne var ki yeni şahinlik Carter'a değil Hollywood'un eski oyuncusu Reagan'a kısmet oldu. Başkanlık için sicili sağlamdı. 1950'lerin McCarthy'li yıllarında "muhbir vatandaş" olarak görev yapmıştı. 1980'lerde dolar artık rakipsiz dünya parasıydı. Büyük avantaj. Yeni jeopolitik hamle vaktiydi. Yuvalarından çıkan şahinler, Reagan'a "Topa gir, topa gir!" dediler. Büyük sermaye bekliyordu. Kırmadı, 1981-85 dönemi için 1.5 trilyon dolarlık askeri harcama yetkisi aldı. Amerikan GSYİH'sinin yüzde 8'i! 1950'lerden sonra en büyük ihale oldu. Bütçe açığı üçe katlandı. Federal borç GSYİH'nin üçte birine çıktı. (Şaşkınlık geçiren bazı saf ve muhafazakâr iktisatçılar "crowding-out" diye bir "teori" çıkardılar. Yani devlet büyük borçlu olunca sermayeye bir şey kalmıyor, teorisi! Ülkemizde de Türkiye'nin kamu iç borcu henüz pek az iken böyle şeyler yazıp çizenler oldu!)

TUKIDIDES, GELDİNSE ÜÇ KEZ VUR!

Tukidides antik Yunan'da yaşamış general, tarihçi ve gözlemci. MÖ 460'larda doğup MÖ 404'ten az sonra öldüğü anlaşılıyor. Ünü, siyasal gücün analizine odaklanan anlatımla, Peloponez Savaşı'nı, yani 30 yıla yakın Atina ile Sparta arasında süren savaşı tüm yönleriyle mercek altına almış olmasından geliyor. Atina yaşamın tüm yönleriyle kısa sürede hızla gelişen bir deniz gücü, Sparta ise yerine yerleşmiş "hegemon" kara gücü. Otuz yıllık savaş sonunda "ağa" Sparta yeni yetme Atina'yı tepeliyor, pes ettiriyor. Tukidides'in siyasal güç analizinde yaşananlardan gelecek için ders çıkarma vurguları var. Peki, bunlardan bize ne?

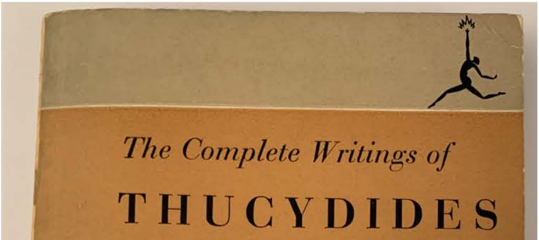

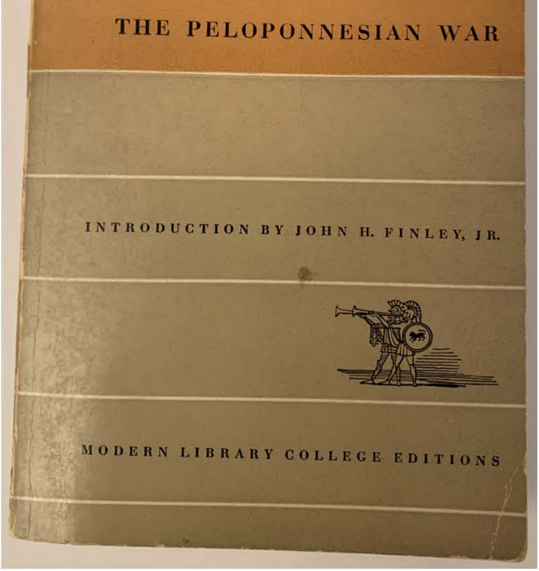

THE PELOPONNESIAN WAR

INTRODUCTION BY JOHN H. FINLEY, JR.

MODERN LIBRARY COLLEGE EDITIONS

Amerikalı siyaset bilimci Graham Allison, 2012'de bir kitap yazıyor: Tukidides Tuzağı. Diyor ki eğer bir "hegemon" varken bir yeni yetme çıkıp "hegemon"luğu almaya niyetlenirse bir tuzağa düşmüş olur!

Tarihin derinliğinde Tukidides bunu böyle söylüyor! Allison devam etti, 2012'de Financial Times'a da şöyle yazdı: "Tukidides Tuzağı Pasifik'te Yayılıyor." Rand, Brookings, Trilateral gibi yerlerde, benzeri kurullarda da görev yapmış Amerikalı düşünür şunu mu diyor dersiniz Çin'e hitaben: "Ayağınızı denk alın. Tepeleriz ha!" Basitçe böyle mi? Biliyoruz, Çin Devlet Başkanı Şi Amerika'da 2014'te bir konuşma yapıp "Evladım, Tukidides Tuzağı diye bir şey yok, böyle şeylerle boşuna uğraşmayın. Gelin birlikte iş yapalım" dedi. Ama Amerikan düşünürlerinin bu merakı kesilmedi.

Bilemeyiz ama dikkat çekicidir. Acaba ekonomik gücü iniş halinde olan kapitalizmin büyük devletinde bir psikolojik kompleks mi yerleşiyor: Bizi geçecekler. Önlemeliyiz. Tarih büyük devletlerdeki ekonomik inişin geri çevrilemediğini yazıyor. Bunu şu soru izler: Ekonomik güç yetersizse, "ağalık" yeni militarizasyon adımları atarak jeopolitik hamlelerle sürdürülebilir mi? Yeni gerginlikler yaratarak? Bugünün gündemini hesaba katınca, Soğuk Savaş'lı yeni bir dünya gündemi imaline girişerek? Dünya ekonomi haritasını parçalara ayırarak? Teknolojiyi silahlanmada daha çok, daha çok yoğunlaştırarak? Ya da finans piyasalarında, işlemlerde, rezervlerdeki dolar ağırlığına güvenerek? Bugüne gelip kat kat oluşan gündemin içinde, bunların arasında belki de en ciddi ipucu "Tukidides Kompleksi"ndedir. Ne dersiniz? Amerikalı düşünürler ne düşünürler?

GORBAÇOV'UN AMERİKA'YI FETHİ

Reagan 1983'te, yeni militarizasyonda ana damarın yepyeni bir "antibalistik füze sistemi" olacağını ve bunun bir "Yıldız Savaşları" dönemi açacağını "müjde"lemişti. Hem ekonomik hem jeopolitik müjde: 1 trilyon dolar araştırma-geliştirmeye yatacak, bununla 25 trilyon dolarlık iş yaratılacaktı! Hayaldi. Niyet düzeyinde kaldı. Çünkü Gorbaçov, 1986'da Reagan'la buluşarak "Gel, ikimiz de nükleer silahları beş yıl içinde yarıya indirelim. Sen de ekonomik sıkıntıdasın, ben de!" önerisi yapıverdi. Hiç beklenmeyen şeydi. Büyük sürprizdi! Ekonomiyi ferahlatacaktı.

Gorbaçov

Görüşmeleri ve sonuçları biliyoruz. Sovyetler dünya sahnesinden çekildiler: 1991. Girmeyelim. Sonuca bakalım: Gorbaçov Amerika'yı kurtardı! "Ağalığın" şartı olan askeri harcama yükü ve büyüyen açıklar Gorbaçov'un sihirli değneğiyle ekonomiyi ön plana alarak hafifledi. Üstelik ABD jeopolitik boyutta rakipsiz kalıverdi. İki karpuz birden yeniden koltuğa yerleşmişti. Mucize gibi! Taş atıp kolu yorulmadan ABD "tek ağa" olmuştu. Buna "tek kutuplu dünya" dediler.

1992 başkanlık seçimine Reagan'ın yardımcısı (baba) Bush, Aida'dan "zafer marşı" ile girdi. Hamasetle. Ama rakibi, Amerika'nın bir taşrasından gelen Clinton o anın püf damarını yakaladı: "Zaman şimdi ekonomi zamanı, anlasana"nın Amerikanca sloganı ile kazandı: "It's the economy, stupid!" Evet, jeopolitik zafer öncelikle Amerika'nın düşünürlerinde sarhoşluk yaratmıştı. Huntington, "Tarihin sonu geldi. Sonsuza kadar bizimdir" demişti. Şahinler de kısa tatil yaptıktan sonra Yugoslavya'yı dağıtmaya, iştahla bir Afrika'ya bir Kafkasya'ya bakmaya başlamışlardı. "Tek ağa" olmanın keyif vaktiydi. Acaba, ekonomik güç yeterli ve sağlam değilse jeopolitik gücün yetersiz, hatta kırılgan olacağı üzerinde düşünmüş olabilirler mi? Keyif zamanı onları aldatmış görünüyor. Buna geliyoruz.

ÖNÜMÜZ AÇIK ARTIK!

Rakipsiz dolara rakipsiz jeopolitik güç eklendikten hemen sonra kapitalizmin Amerikan hegemonyasındaki yeni modeline başlık atmak lazımdı. İlk başlık, 1990'ların hemen başında bulundu: Dünya ekonomisinin Vaşington'a ayarlı kabule oturmuş olduğu. İngilizcesi, "Washington Consensus". Ve ardından geleceğin büyük müjdesi: "Hiç şüphe olmasın, artık önümüz açıktır. Pupa yelken gideceğiz!" İngilizcesi, "Great Moderation". Müjdenin sahibini tahmin zor değildir: 2000'lerde (2008'den sonra) Amerikan ve dünya kapitalizmini kurtaracak Fed Başkanı Bernanke. (Daha önce bunları yazdım.) Eklemek lazım: Ekonomide 1947'nin Mont Pélérin Society'sinden feyz almış tüm düşünürleri ve yeni kuşakları da bu güzellemelere katkı yaptılar. Soğuk Savaş dünyasının bağlılıkları bozulmadan bir akademik keyif sergilendi.

Tablo 2000'in dönemecinde ABD'nin Çin'i Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) almasıyla tamamlandı. Amerikan ekonomisi 1980'lerden sonra eskime işaretleri veriyordu. Göller bölgesi çevresindeki sanayi hasta gibiydi. Orada bir "Pas Kuşağı" (Rust Belt) denilen sanayisizleşme dalgası büyüyordu. Çin ise1990'larda, kitlesel ucuz emekle müthiş (yıllık ortalama yüzde 10) büyüme hızı yakalamış, hemen her şeyi üretmeye koyulmuştu. Bir büyük kurtarıcı gibi sahneye alındı. Ucuz Çin ithalatıyla Amerika'da fiyatları ve ücretleri düşük tutmanın fazileti keşfedildi; bir yandan da Amerika'da üretmek yerine aynı işi ucuz emekle orada yaptırmanın ("outsourcing" denildi) cingözlüğü. (Bunlar Türkiye kapitalizmine de ferahlık verdi, malum.) Böylece ekonominin artan zafiyeti aynı yıllarda finansın getirdiği olağan üstü getirilerle perdelendi. Ve bu macera 2008'in çöküşüne kadar sürdü. (Çin konusuna girmiyorum. Mükemmel ve hacimli bir kitap var: Fatih Oktay, "Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri", Türkiye İş Bankası Yayını, 2017. Yazar bunu güncellerse büyük hizmet olur. Prof. Seriye Sezen'in sürekli çalışmaları var. Çin toplumu, ekonomisi ve siyaseti üzerine güncel, en berrak bakışı haftalık köşesinde Korkut Boratav'da okuruz.)

İlhan Selçuk'un Yazıları
21 Haziran 2010 tarihinde yitirdiğimiz Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı İlhan Selçuk'un yazılarından seçmeleri okurlarımızla buluşturuyoruz. Bu köşede aydınlanmanın bilgesi Selçuk'un günümüze ışık tutan yazılarını bulabileceksiniz.
BÖLÜMLER
Astroloji
Dünya
Kültür-Sanat
Siyaset
Yazı Dizileri
Bilim ve Teknoloji
Eğitim
Otomobil
Spor
Yerel Yönetimler
Cumhuriyet'in Ege'si
Ekonomi
Pazar Yazıları
Tiyatro
Çalışma Yaşamı
Gezi
Piyasalar
Türkiye
Çevre
Kitap
Sağlık
TV Rehberi - Yayın Akışı
Çizerler
Konser
Sinema
Yaşam
Cumhuriyet
KÜNYE | YAYIN İLKELERİ | İLETİŞİM | RSS
Download on the App Store
GET IT ON Google Play